

פתיחה

הרעיון של התנועה

בהוברת הראשונה של תנועת דרך חיים (חודש שבט תשע"ב) הוסבר הרעיון הכללי של התנועה. מתוך הדברים:

הרעיון המרכזי של תנועת דרך חיים הוא פשוט מאד: אחדות של היהודים. כדי להביא את האחדות הזו לידי ביטוי, צריך להקים מסגרת שמטרתה לאגד יחד את כל היהודים על פי התורה. המטרה של ההתאגדות הזו תהיה, בראש ובראשונה, לדאוג לעם-היהודי כעם ולייצג את האינטרסים שלו.

לעם היהודי יש משהו מיוחד במינו - הקב"ה בחר בנו מכל העמים, והוא רוצה מאיתנו משהו. לכן היהודים צריכים להיות מאוחדים במסגרת שמיוחדת רק להם, "עם לבדד ישכון", וכך הם יוכלו גם לדאוג לכל האנושות. צורת ההתאגדות היא על פי תורת ישראל. המרכז שלה הוא בארץ-ישראל - המקום המיוחד השייך לעם-היהודי - אך כל היהודים בעולם שותפים בה, כל היהודים ורק היהודים. הרעיון הזה הוא כל-כך פשוט ויסודי, הוא הדבר שכולנו מצפים לו! ובכל זאת הוא עדיין לא קיים.

הדרך שאנו מציעים היא לבנות מודל של התאחדות יהודים-למען-יהודים על פי התורה, ולהגדיל אותו ככל שנצליח, תוך כדי למידה מעשית והתנסות, החל מקבוצה קטנה ועד לקבוצה הכי גדולה שאפשר - כל היהודים. תנועת דרך חיים שואפת להיות מודל כזה, והיא פתוחה להצטרפות יהודים מכל העולם.

טשטוש הזהות

החוכרת השניה של התנועה, "זהות יהודית בארץ ישראל" (אדר תשע"ב), עסקה בבחינה מעשית של המציאות בארץ ישראל היום בנוגע לזהות היהודית. מתברר שבהרבה תחומים יש תהליך מדאיג של כרסום וטשטוש בזהות הזו. במיוחד מנתחת החוכרת את חלקו של הממסד בכך. לדוגמא: לפי חוקי המדינה היום אסור לקיים בית ספר המיועד לתלמידים יהודים בלבד (גם ב"ס פרטי), מה שמעודד התבוללות. מאידך, מתברר שפעולות ציבוריות למען הזהות היהודית, החל מעצם העלאת המודעות, מצליחות בהרבה מקרים למנוע התדרדרות ולייצב "חזית יהודית" בעלת משמעות.

מסקנת הדברים חוזרת לכך שהדרך לפתרון, שהוכחה גם כיעילה באופן מיידי, היא להתאגד יחד כיהודים סביב הנושא של זהות יהודית.

זמה עכשיו?

בחוכרת הנוכחית אנו פוסעים צעד משמעותי קדימה, ומציעים דרך לניהול התנועה, דרך שמבוססת על עקרונות של "שיטת ממשל יהודית".

ככל שהתנועה תגדל ותקיף אלפים רבים של יהודים, כפי שאנו מקווים בעזרת השם, כך דרך ההתנהלות שלה תהיה דגם ממשי לדרך שאנו מציעים לניהול חיי הציבור היהודי כולו.

התכנית בחוברת זו נכתבה על-ידי ועדת ההקמה של התנועה, שתפקידה לבנות את מוסדות התנועה ולהביא אותה לקראת בחירות ראשונות. להצעה שלפניכם יש טווח ביצוע של 5-10 שנים (לפי קצב הגידול של התנועה בע"ה), אך כבר בזמן הקרוב יגזרו ממנה תהליכים שונים בתנועה, בע"ה.

בתפילה שנוכח לממש את היעוד היהודי בקרוב.

הרב יצחק שפירא, הרב גדי בן זמרה, אית'אל גלעדי

חברי ועדת ההקמה

הקדמות לתכנית

מודל מתפתח

כולנו רוצים להגיע למצב מלא של שלטון יהודי ראוי לפי התורה. אבל התכנית הבאה אינה מהווה הצעה מלאה למצב הרצוי הזה, כל עוד הוא אינו קיים בפועל. זאת מפני שאנו מעדיפים להתמקד בתכנית בת-ביצוע ממש היום, ולא לעסוק רק בחזון הרחוק, וכן מפני שהתכנית עדיין פתוחה לשינויים (ראה להלן).

התכנית היא הצעה מעשית לניהול בפועל של תנועת דרך חיים. אך היא בנויה כך שתוכל להוות דגם ומודל מתפתח לקראת המצב הרצוי, של שלטון עצמי לעם היהודי כולו לפי התורה. אנו מקווים שהדגם החלקי והמוקטן יהפוך בשלב מסוים למציאות שלמה.

כמובן, התכנית מחויבת לעקרונות התורה, כפי שקובעת ההלכה. בנוסף, צורת השלטון הראויה לפי התורה מהווה מקור השראה לתכנית, כדי שתוכל להתפתח מדגם חלקי ומוקטן לדבר האמיתי.

הדגם אינו מושלם, כי התנהלות התנועה אינה כמו התנהלות של מדינה: התנועה מבוססת על רצון החברים בה ואינה ממסד בעל כח כפיה כמו שלטון של ממש. התנועה פועלת כהתאגדות חברים התנדבותית, ואילו כח השלטון נתון היום בידי הממסד הקיים, על חוקיו וכלליו. מכך נגזרים הבדלים מהותיים בהגדרת הכחות הפועלים, סמכותם ומגבלותיהם.

גמישות ופתיחות

התכנית המוצעת אינה 'סגורה' עד הסוף. הרבה פרטים חסרים בה, וגם מה שיש בה נתון לשינויים. זאת מהסיבות הבאות:

א. כדי לצייר ציור שלם של שלטון על פי תורה, נדרשות הכרעות רבות בנושאים שונים - הכרעות שראוי להותיר אותם לשלב מתקדם יותר, כאשר התכנית תתפקד באופן ממושי. מציעי התכנית כעת אינם רואים עצמם בעלי סמכות להכריע ולקבוע מסמרות בדברים אלה.

ב. מטבע הדברים, הכרעה הלכה-למעשה בתחומים שבהם עם ישראל לא תפקד שנים רבות, דורשת הרבה התנסות מעשית. המציאות מעלה בעיות חדשות, ומגלה גם פתרונות חדשים.

בעזרת השם, לאחר שהתכנית תתחיל להתיישם במציאות, יהיה משקל רב יותר לדיונים והכרעות של מוסדות התנועה בתכנית, וכן הלאה ככל שהתנועה תגדל. בהתאם לעקרונות אלו, מובאת כאן ההצעה לניהול תנועת דרך חיים.

בתכנית משולבות קביעות עקרוניות שאין עליהן מחלוקת, עם הצעות הניתנות לדיון ולשינוי.

חלק מהתכנית מתייחס לדרך הניהול של כל מערכת שלטון יהודי רצויה - חלקים אלו מסומנים כך - אך עיקר התוכנית מתייחס בפועל לניהול התנועה היום.

עיקרי התכנית

הקהל

לכל יהודי, איש ואשה, בכל מקום שהוא, הזכות לבחור את נציגיו למערכת השלטון שתנהל את ענייניו של העם היהודי. סך כל הבוחרים יקראו 'קהל ישראל' או 'הקהל'.

בהתאם לכך, לכל חברי התנועה, הנקראים כעת 'קהל', הזכות לבחור למוסדות התנועה!

חוקת התורה

החוקה של עם ישראל היא חוקת התורה. כל חוק של שלטון כזה או אחר, תקנות הקהל וכדו', מחייבים רק בהתאם לתוקף שיש להם על-פי התורה.

בהתאם לכך, כל תקנה שתקבע במוסדות התנועה מותנית באישור בית הדין, הערכאה העליונה של חוק התורה בתנועה (להלן).

מועצת התנועה

הגוף הנבחר ישירות על ידי הקהל יקרא 'מועצת הקהל' או המועצה.

בהתאם לכך, הקהל בתנועה יבחר את 'מועצת התנועה'. מספר חברי המועצה יהיה חמש-מאות, כדי לתת יצוג מתאים לכלל הקהל. קבלת ההחלטות במועצה תהיה לפי רוב דעות, כמקובל.

הבחירות למועצה יהיו על בסיס אישי ולא מפלגתי.

1 כיום יש בתנועה 'חברים' ו'מתפקדים', אך כל אזכור של 'חברי התנועה' בחוברת זו מתייחס לחברים ומתפקדים כאחד.

טובי הקהל

לנבחרי הציבור היהודי יש תוקף וסמכות לנהל את ענייני הציבור, כמו המושג של 'טובי העיר' בהלכה. בהתאם לכך, יקראו נבחרי הציבור בתנועה 'טובי הקהל'.

חברי מועצת התנועה יבחרו מתוכם שנים-עשר אנשים לתפקיד טובי הקהל. במקביל, נשיא התנועה ימנה מטעמו את יושב-ראש טובי הקהל, שתפקידו לנהל את הגוף הזה (בדומה למעמדו של יושב-ראש הכנסת או יו"ר מזכירות באגודה שיתופית). טובי הקהל ימנו מנהל-כללי, לתפקיד ביצועי-ניהולי.²

ועדות

לתנועה תהיינה ועדות שתפקידן לנהל בפועל את התחומים השונים בהם עוסקת התנועה. טובי הקהל יחליטו כמה ועדות יהיו ובאלו תחומים יעסקו. מועצת התנועה תבחר מתוכה את החברים בוועדות השונות, וטובי הקהל ימנו מטעמם יושב-ראש לכל ועדה.

הנשיא ובית הנשיא

במצב הרצוי, יש לקהל ישראל 'נשיא', כמו שנאמר "שום תשים עליך מלך". הנשיא כפוף לחוקי התורה, עליו להתנהג ביראה מיוחדת מפני ה', לדאוג לקהל ולנהוג מולם בענוה.

מוסד הנשיאות אינו סותר בהכרח את קיומו של ממוסד שלטוני נבחר, מועצת הקהל וטובי הקהל. ההצעה היא שהממוסד מופקד על ניהול החיים השוטפים של הקהל, לפי תקנות וכללים ברורים, ואילו הנשיא מתערב, לפי רצונו, בתחומים שהוא רואה בהם חשיבות, במטרה לרומם את העם ולקדם

2 כאשר יבחרו טובי הקהל בתנועה הם יחליפו את הנהלת התנועה הקיימת היום.

יעדים. לנשיא תהיה סמכות להתערב בהחלטות הנבחרים, להטיל וטו במדת הצורך, ליזום יוזמות ולהחליט החלטות בעצמו. כאשר עיקר עניינו של הנשיא הוא לנשא ולרומם את העם (ראה בנספח).

'בית הנשיא' הוא הגוף שמאגם משאבים וכוחות לביצוע החלטות הנשיא.

לתנועה יש כיום נשיא מכהן, לאורך ימים ושנים טובות, הרב יצחק גינזבורג שליט"א. בהגדרה, מועצת הקהל יכולה להכריז על בחירות לנשיאות, אך רק על דעת הנשיא, או בהעדר נשיא מכהן. הבחירות לנשיא יהיו באופן ישיר על ידי הקהל.

בית הדין

במצב הרצוי, יש מעל כל קהל ישראל סמכות תורנית עליונה מוסכמת, כמו שהיתה הסנהדרין בעבר.

בית הדין של התנועה יהיה סמכות הלכתית להכרעה בשאלות שבאות ממועצת התנועה ומבית הנשיא. בשלב הראשון, יבחרו על ידי חברי התנועה בית דין של שלשה רבנים. בהמשך, יבחרו חברי בית הדין על ידי מועצת התנועה. מספר חברי בית הדין יגדל בהתמדה, עם גידול התנועה בע"ה, במטרה להגיע לבסוף להרכב של שבעים ואחד חכמים.

מועצת הנשים

ההצעה היא שלנשים תהיה זכות לבחור למועצת הקהל / התנועה, אך לא להבחר אליה.

במקביל למועצת התנועה, תוקם 'מועצת הנשים', שרק נשים בוחרות ונבחרות אליו. מועצת הנשים תחליט על המבנה הפנימי שלה, באלו תחומים היא רוצה לעסוק, ומהן הסמכויות שהיא רוצה לעצמה. תוקם ועדה מתאמת בין טובי הקהל למועצת הנשים, וחילוקי דעות יוכרעו על פי הנשיא. בנוסף, יהיה בבית הנשיא צוות של נשים שיעסוק בעניינן.

ועדת הבחירות

הנהגת התנועה הזמנית תמנה ועדת מליאה שתפקידיה:

- א. להשלים את הצעת המבנה השלטוני, ולנסח אותה לפרטיה. למשל: גיל הבוחרים והנבחרים, שיטת הבחירה המדויקת, ועוד ועוד. והכל, בכפוף לאישור ועדת ההקמה.
- ב. לקבוע מתוה ליישום ההצעה, כולל לוח זמנים.

נספח א: מלוכה וממשלה

אחת הנקודות המרכזיות בתכנית היא מערכת היחסים בין הנשיא לקהל, ובין הנשיא לממסד השלטוני של הקהל. נסביר בקצרה ובראשי-פרקים את החידוש העיקרי במערכת הזו. כמובן, כל האמור כאן דורש הרחבה נוספת, הן בהלכה והן במשמעותה הפנימית.

א. שתי מערכות שלטון

ההלכה מכירה בתוקף של מערכת שלטון נבחרת על ידי הציבור, שלטון העם. כל קבוצת יהודים החיים יחד מחויבים זה לזה בדברים מסוימים, החל מדיני-שכנים ועד לחיובים הדדיים של 'בני העיר'. לשם כך, התמנו בקהילות ישראל 'טובי העיר', שיש להם סמכויות נרחבות (ובלשון הפוסקים "טובי העיר בעירן כבית דין הגדול"³). טובי העיר עצמם הם באי-הכח של הציבור ופועלים מכוחו, ובמקרים רבים הם נבחרים בפועל על-ידי 'רוב דעות' של אנשי העיר. ברור שכמו שיש סמכות לטובי העיר ברמה העירונית, כך ניתן למנות את 'טובי הקהל' ברמה הכלל-ארצית. [ראוי לציין שאין בהלכה התייחסות ל'מפלגות' שונות במערכת השלטונית, כיון שאין מאבק בין 'אידיאולוגיות' סותרות, שהרי כולם כפופים לתורה. יש רק התמודדות עם רבוי דעות וצרכים שונים].

מאידך, קיימת המצוה של מינוי מלך, "שום תשים עליך מלך", ובכינוי אחר 'נשיא'. אבל נראה ששלטון המלך אינו סותר בהכרח את קיומו של ממסד שלטוני כמו 'טובי הקהל'. כך ניתן לראות כבר בפסוקי התורה, שמצות מינוי מלך לא נועדה לפתור את הבעיות הקיומיות של ניהול חיי הציבור, אלא באה מתוך רצון נוסף, גם לאחר שחיי הציבור כבר מתנהלים היטב.

הנשיא אינו חייב להחליף את הממסד השלטוני של הציבור, אלא יכול לבוא מעליו (בדומה להגדרה של נשיא בהלכה "שאין לו מעליו אלא ה' אלוקיו"⁴). לפי זה, סמכויות הנשיא יוגדרו בעיקר לפי מה שהוא רוצה. הנשיא הוא השולט ויכול לעשות כחפצו, ותחתיו קיימים טובי הקהל שמטפלים בכל פרטי המציאות, בכפוף לרצונו של הנשיא. לנשיא יש את הסמכות להתערב בהחלטות טובי הקהל, להטיל וטו במידת הצורך, וכן ליזום יוזמות ולהחליט החלטות בעצמו.

ב. מערכת קבועה והכרחית, לעומת מערכת חופשית ורצונית

לפי המודל הזה, שלטון הנשיא עיקרו מתוך רצון, ושלטון העם עיקרו מתוך כפיה. כלומר, שלטון העם נועד בעיקר לנהל את הצרכים ההכרחיים של חיי הציבור - צרכים שבכל חברה אנושית ניתן לכפות לקיים אותם. לעומת זאת, שלטון הנשיא נועד בעיקר בשביל הדברים שמעבר לצרכים הקיומיים שאנו חייבים אותם ומחויבים להם, דברים גדולים שהעם רוצה. לכן העם רוצה שיהיה נשיא, הנשיא עצמו פועל מתוך הרבה רצון וחופש, וגם מעורר את רצון העם.

היחס הזה בין שלטון הנשיא לשלטון העם, מתאים למה שמוסבר על ההבדל בין המושגים מלכות וממשלה: על המלך נאמר "ומלכותו ברצון קבלו עליהם" ואילו הממשלה פועלת מכח הכרח. גם כאן, שלטון העם הוא ה'ממשלה'; הוא מופקד על הניהול ההכרחי של החיים השוטפים של העם, ולכן הוא בנוי על חוקים ותקנות קבועים. לעומת זאת, התפקיד העיקרי של הנשיא הוא לרומם את העם, לחשוף את רצונו הפנימי, לקדם אותו ולהתוות לו דרך (הן ב"סור מרע" והן ב"ועשה טוב"). הנשיא מופקד על כל יוזמה שנדרשת כדי לעורר ולרומם את העם, בכל תחום שהוא - החל מתחומי שלטון מובהקים, ועד לנושאי תרבות/לימוד/אמנות וכיו"ב. והכל ברצונו החופשי, ברצונו מתערב וברצונו נשאר נבדל, ברצונו פועל בתחום מסוים וברצונו מותיר אותו ל'כוחות השוק', לפי צורך השעה שהוא רואה לנכון.

כדי שהנשיא יוכל לפעול, ולרומם את העם, נדרש שיהיו ל'בית הנשיא' המשאבים הדרושים. מכל מקום, קשה להגדיר מראש במדויק את בית הנשיא, מפני שהדבר תלוי באופן שבו ירצה הנשיא עצמו לבנות אותו.

ג. הנשיא מכח העם

כוחו של המלך ניתן לו על ידי העם. והנה מספר דוגמאות לכך⁵:

א. עצם קיום המצוה של מינוי המלך נעשה על-ידי שהעם מעמיד על עצמו מלך (ובלשון הפסוק "ואמרת אשימה עלי מלך", ובפירוש הרמב"ן "מצוה שיבואו לפני הכהנים הלויים ואל השופט ויאמרו להם רצוננו שנשים עלינו מלך").

ב. אפילו מלך שנמשח על-ידי נביא מוגדר כמלך מבחינת ההלכה רק כאשר בפועל יש לו שלטון על העם, מה שמתבטא בכך שמשתמשים במטבע שהוא מוציא⁶. במקרים יוצאי-דופן, העם גם רשאי ליטול מחדש את כוחו ולהעניק אותו למישהו אחר. דהיינו, "שום תשים עליך מלך" היא מעין "פעולה נמשכת" שבה המלך מושם על ידי העם.

בהתאם לכך, הוגדרה בהצעה האפשרות של בחירת הנשיא על ידי הציבור. גם עצם קיומה של המועצה מותיר מקום שמשמר באופן גלוי את כחו של העם בידינו, ומאפשר לו לבטא אותו (וגם לבטל אותו בפני המלך, ובכך לקיים שוב ושוב את מצות שימת המלך).

ד. בתוך בית הנשיא

בתוך בית הנשיא יהיו ודאי מרכיבים שונים, המופקדים על תחומים מגוונים. מתוכם נזכיר כמה תחומים כהצעה ראשונית:

5 וראה בספר עמוד הימיני סימן ט.

6 ראה רמב"ם הלכות גולה ואבדה ה, יח. ירושלמי ר"ה פ"א ה"א על דוד בזמן בריחתו, שאלות ותשובות חתם-סופר חלק יורה-דעה סי' ה.

- א. אפשר שיוקם בית דין מיוחד לנושאים מיוחדים שהנשיא מחליט לעסוק בהם.
- ב. בתוך בית הנשיא יהיה יצוג מתאים לעניינים הנוגעים לנשים.
- ג. מתאים שיהיו בבית-הנשיא מחלקה לעיסוק בעניינים של "תרבות יהודית", אורה ציבורית וכדומה.
- ד. היום יש בעם ישראל הרבה דמויות של מנהיגים שעניינם 'להרים' את הציבור הקשור אליהם, ומעמדם המיוחד נובע מרצון הקהל - כמו רבנים וצדיקים העומדים בראש קהילות, ומקובלים כסמכות עליונה על בני עדתם (דפוס שהתפתח במיוחד בקהילות חסידיות, אך לאו דוקא). מעמדם של מנהיגים כאלה (הראויים לכך) דומה למעמד הנשיא כפי שהוסבר כאן, ולא לממסד השלטוני. בהתאם לכך, בבית הנשיא של התנועה צריכה להיות מערכת של שיתוף פעולה ויצירת קשרים עם דמויות 'נשיאותיות' אלו והציבור שסביבן.

נספח ב: מועצת הנשים

ההצעה היא שהנשים תוכלנה לבחור למועצה, אך לא להבחר אליה. במקביל למועצה, תוקם 'מועצת הנשים' שאליה יבחרו וייבחרו רק נשים.

בנושא זה, התקיימו הרבה דיונים, עם הרבה דעות, בקרב פוסקי ההלכה הגדולים בדורות האחרונים⁷. הנושא מורכב מכמה היבטים, הנחלקים באופן כללי לשניים:

א. שאלות הלכתיות של מינוי אשה לתפקידים ציבוריים שונים, לכתחילה ובדיעבד, בדרך הרגילה או בתור יוצא מן הכלל.

ב. מעמדה הרצוי של האשה בעם ישראל בכלל, עם כתר הצניעות הראוי לה והמכבד אותה ביותר, "כל כבודה בת מלך פנימה", ועם תפקידה הראשי שאין לו תחליף כעיקר הבית היהודי, "צופיה הליכות ביתה".

למעשה נראה שהשתתפות נשים בתור בוחרות, התקבלה בדור האחרון כמעשה שאין בו פגם כלשהו, וכיום אין בזה פריצת גדר הצניעות וכדו'. אולם בתור נבחרות - הגישה המרכזית בקרב גדולי ישראל היא שלכל הפחות לכתחילה לא ראוי שנשים תבחרנה למערכות שלטוניות.

כמובן, יש מקום רחב ביותר ליוזמה ופעילות של נשים (כמו שניכר למשל בגישה החיובית של הרבי מליובאוויטש לנושא), אך במסגרת המתאימה לכך.

נראה שההצעה הנוכחית מתאימה לקו המרכזי העולה מדברי גדולי ישראל שעסקו בנושא.

עם זאת, יודגש שמדובר בהצעה ראשונית בלבד, לפי מה שנראה כעת. אך הסוגיה צריכה להיות נידונה, לאורך ולרוחב, בבית הדין של התנועה.

7 מומלץ לעיין בחוברת 'האשה על פי תורת ישראל' מאת הרב טיקוצינסקי (תר"ף). סיכום יפה של הנושא נעשה לאחרונה בחוברת 'בדרך המלך' מאת הרב דוד בן-פנחס, חבר בתנועה.

נסיים את החוברת ברמז של גימטריא יפה בתור
"פרפראות לחכמה":

עיקר המבנה המוצע כאן עוסק ביחס בין ה'קהל'
ל'נשיא',
והנה קהל ועוד נשיא = מלכות!

www.derech-chaim.org

058-5409040